

О. М. Костюкова,
канд. іст. наук, доцент,
директор науково-методичного Центру
туризмології і екскурсовознавства

**СПІВПРАЦЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЦЕНТРУ
ТУРИЗМОЛОГІЇ І ЕКСКУРСОВИЗНАВСТВА
З НАУКОВОЮ БІБЛІОТЕКОЮ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА У
ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ З ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНОЇ
СПРАВИ**

У контексті відзначення 95-річчя Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, його перспективного розвитку, важливим фактором є організація нових структурних підрозділів університету імені Богдана Хмельницького. Метою статті є розкрити роль і значення навчальної науково-інформаційної співпраці науково-методичного Центру туризмології і екскурсовознавства з науковою бібліотекою ім. М. Максимовича в напрямку опанування студентами необхідних знань на основі цілеспрямованої роботи у книжкових та електронних фондах та їхнім перспективним застосуванням у навчальному процесі і діяльності туристичних підприємств.

У 2015 р. було створено науково-методичний Центр туризмології та екскурсовознавства на основі діяльності кафедри туризму та готельно-ресторанної справи навчально-наукового інституту економіки і права. Робота Центру спрямовується на ефективне досягнення сталого розвитку інтеграційних процесів в експериментальних науково-методичних дослідженнях туристично-екскурсійної справи. Мета Центру – підвищувати якісні показники формування професійних знань студентів засобами туристично-екскурсійних програм і презентацій, здійснювати організацію іміджево-профорієнтаційної роботи університету, залучати до туристично-екскурсійної діяльності студентів на основі підготовки на курсах екскурсоводів-керівників туристичних груп. Завдання Центру – забезпечення виконання планових науково-дослідних і практичних досліджень; робота з аспірантами та магістрантами; сприяння підвищенню якості підготовки спеціалістів та рівня

їхньої туристської майстерності; координація змісту, форм, методів самоосвіти; проведення міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій, симпозіумів, круглих столів, наукових семінарів з проблем туризмології та екскурсознавства; просвітницька діяльність, з метою залучення майбутніх абітурієнтів до університету. Якісна підготовка спеціалістів туристично-екскурсійної справи в сучасних умовах євроінтеграції набуває важливого значення. Професійна туристична освіта взаємодіє з процесами глобалізації, які сприяють швидкому засвоєнню умінь і навичок, необхідних студентам в їхній майбутній діяльності. Особливістю змісту навчання кадрів для туризму є орієнтація на світовий досвід, формування фахівця, який здатний творчо застосовувати майбутні знання, створювати соціокультурне середовище, широко розкривати свої потенційні можливості і постійно самовдосконалюватися. Така підготовка потребує впровадження нових педагогічних методів, застосування новітніх інноваційних технологій. Саме вони передбачають не просто отримання нових знань, а творче ставлення до них, яке формує культуру навчання, перетворюючи знання в частину наукового буття [1, 114].

Важливою складовою діяльності Центру є тісна взаємодія з науковою бібліотекою ім. М. Максимовича університету, особливо, у впровадженні проблемного навчання, яке сприяє креативному мисленню. Широко використовуються тематичний, законодавчий, словниково-довідковий, енциклопедичний, картографічний, навчально-методичний, художньо-літературний фонди, а також періодичні видання. Так, у навчальному процесі підготовки спеціалістів з екскурсійної справи тематичний зміст екскурсійних програм визначає цілеспрямований підбір літератури, з якою студенти ознайомлюються у відділі каталогів. За тематикою історичні екскурсії розподіляються на історико-краєзнавчі, воєнно-історичні, археологічні, етнографічні. Основу літературних екскурсій становлять літературно-біографічні (розкривають життя і творчість письменника в конкретизованій

місцевості), історико-літературні (характеризують різні історичні періоди розвитку літератури), літературно-художні (знайомлять з місцями, які відображено в художніх творах і формуються за їхніми текстами). Архітектурно-містобудівні екскурсії створюються за таким принципом: присвячені показу пам'яток архітектури, життю і творчості видатних архітекторів, плануванню і забудові міст. Мистецтвознавчі екскурсії поділяються на театральні-музичні; такі, що розкривають історичний розвиток кіно-фотомистецтва і знайомлять з творами образотворчого мистецтва (живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво) та художниками мистецтвознавцями і з майстрами народної творчості. Складовими природничого напрямку є екскурсії ботанічні, зоологічні, гідрологічні, геологічні, екологічні, пам'ятками природи. Така екскурсійна багатовекторність потребує глибокого літературознавчого підґрунтя, що є основою для створення інноваційного екскурсійного продукту. Схематична структура вищезначеного процесу розподіляється на етапи: визначення мети і теми екскурсій, відбір та визначення екскурсійних об'єктів, складання маршруту, підготовка контрольних та індивідуальних текстів, комплектування «портфеля екскурсовода», визначення методичних прийомів, розробка технологічної карти екскурсії. Підбір літератури і складання бібліографії є одним із основних етапів [2, 47–48].

Основою екскурсійної майстерності є методика, яка ґрунтується на поєднанні методичних прийомів показу і розповіді. Показ як цілеспрямований багатоаспектний процес наочного пізнання навколишнього середовища заснований на використанні зорової інформації, забезпечує глибоке розкриття всіх екскурсійних об'єктів. Показ передбачає аналітичне спостереження, активну самостійну роботу екскурсантів. Відбувається засвоєння вигляду об'єкту, його особливостей, окремих частин і деталей, місця розташування. Студент-екскурсовод повинен вміти розкрити тему на основі аналітичного дослідження об'єкта з подальшим застосуванням елементів вивчення його

екскурсантами. В методиці показу застосовуються наступні методичні прийоми: попереднього огляду, локалізації, зорової аналогії, екскурсійного аналізу, панорамного огляду, показ наочних посібників і меморіальних дошок, руху та жесту. Одним із основних є методичний прийом зорової реконструкції, який полягає у відтворенні об'єктів, які не збереглися, частково збереглися, або перебудовані. Екскурсант повинен також отримати чітке зорове уявлення про історичні події, що відбувалися в різні історичні періоди. Використання цього прийому потребує від студентів широких знань, підтверджених письменними джерелами, які широко представлені у бібліотечному фонді виданнями визначних вчених. Наприклад, в екскурсії «Козацькими місцями Черкащини» для відтворення міста Чигирин у XVII ст., використовується праця історика Ю. Мицика «Чигирин – гетьманська столиця»: «Замок стоїть на скелястій горі, має три вежі, до нього веде Спаська брама. Довкола замку стоїть дерев'яне укріплення. Замок обведений ровом, у котрому вода з Тясмина. Є глибокий колодязь. До міста ведуть три брами, коло яких постійно стоїть сторожа. Про швидкий розвій міста свідчить і знаходження в козацьких реєстрах осіб, прізвища яких вказують на ймовірне походження з Чигирин, як от, козацький полковник Яким Чигиринець, що був посланий гетьманом у 1621р. до Києва для оборони християнської віри» [3, 61].

Значна увага в туристично-екскурсійній справі приділяється культурі спілкування. Студенти, як екскурсоводи і керівники туристичних груп, працюють в умовах постійного візуального контакту. Ефективність вербальних прийомів залежить і від невербальних прийомів комунікації. У фондах бібліотеки налічується значна кількість літератури, яка надає можливість глибоко вивчити професійні питання комунікативної діяльності. Зокрема, про те, що важливим є рівень володіння українською мовою, вміння правильного вибору мовних одиниць, що першорядна вимога до артикуляції – це її чіткість, виразність, що завжди потрібно слідкувати за інотуванням, яке є складним фонетичним явищем і кожен з його компонентів має своє функціональне

призначення у визначенні змісту мовлення, досягненні комунікативної мети. Уваги потребує і мелодика голосу, наголошування, темп мовлення, інтенсивність звучання голосу та його тембр, відбір слів і сталих зворотів, а також граматичних форм та конструкцій [4, 49–55, 61–62].

Необхідно відмітити створення в бібліотеці фонду спеціалізованої літератури туристичного профілю, що сприяє поглибленню знань студентів з основ туристичного бізнесу, планування діяльності туристичних підприємств, логістики і комп'ютеризації в туризмі, рекреалогії, історії туризму та екскурсійної справи [5]. В ній висвітлюються навчальні теми: інвестиційна діяльність у туризмі, диверсифікація – один із напрямів підвищення ефективності діяльності туристичного підприємства, міжнародне регулювання туристичної діяльності, управління фінансовими потоками в туристичних організаціях, парадигма і наукова база логістики в туризмі, прогнозування фінансової діяльності туристичної фірми, виробнича діяльність турпідприємств, оцінка комерційної та бюджетної ефективності проектів. Наприклад, для вивчення методики та технології дослідження і оцінювання рекреаційно-туристських ресурсів, студенти, використовують навчальний посібник «Рекреаційні ресурси України» і отримують підготовку з ресурсно-рекреаційної паспортизації регіонів України. Зокрема, паспорт Черкаської області складається з таких питань: «Утворена в 1954 році Правобережна частина розташована в межах Придніпровської низовини, Лівобережна – Придніпровської височини, рослинність – характерна для лучних степів, державне значення має Канівський природний заповідник площею 2027 га, турпродукти регіону, які входять до турів України – «Релігійні святині Європи», «Гетьманські столиці», «Шляхами українських промисловців і меценатів», екологічні тури [6,107].

Плідно співпрацює Центр туризмології і екскурсознавства з науковими співробітниками бібліотеки у напрямку спільного проведення науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів на різноманітну тематику:

«Діяльність і перспективи розвитку музею «Кобзаря» в контексті Шевченкіани Черкащини», «Аспекти організації екскурсійного обслуговування в системі розвитку зеленого туризму Черкаської області», «Впровадження проекту «Науково-екскурсійна картографія історії козацтва Черкаського краю», «Шляхами великого патріота України Василя Симоненка».

Велике значення має проходження практики «Вступ до фаху» студентами I курсу на базі університетської наукової бібліотеки. Вони знайомляться з роботою її відділів, відвідують заняття з основ бібліотечно-інформаційної грамотності, працюють в електронній бібліотеці, вивчають фонди, зокрема, і рідкісної літератури XVIII – першої половини XX ст.

Таким чином, співпраця науково-методичного Центру туризмології та екскурсознавства з науковою бібліотекою ім. М. Максимовича значно розширює навчальні і науково-дослідні можливості майбутніх фахівців з туристично-екскурсійної справи, сприяє формуванню необхідних знань і навичок для їхнього перспективного впровадження.

Література

1. Педагогіка туризму : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. К. Федорченка, Н. А. Фоменка, М. І. Скрипник, Г. С. Цехмистрова. – К. : Слово, 2004. – 296 с.
2. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посіб. / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с.
3. Мицик Ю. А. Чигирин – гетьманська столиця / Ю. А. Мицик – К. : Києво-Могилянська академія, 2007. – 392 с.
4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура споживання : навч. посіб. / Я. Радевич-Винницький. – К. : Знання, 2004. – 296 с.
5. Костюкова О. М. Краєзнавчо-екскурсійна справа в Україні в 20-х роках XX ст. Суспільно – політичний, освітній і культурологічний аспект : монографія / О. М. Костюкова. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 172 с.
6. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України : навч. посіб. / О. О. Бейдик. – К. : Альтерпрес, 2009. – 400 с.